

Шкіренко Олена Віталіївна,
аспірант відділу педагогічної психології
і психології праці ІПОД НАПН України,
м.Київ

Розвиток духовної сфери обдарованих студентів-правознавців

У статті представлена класифікація психологічних властивостей високодуховної особистості майбутнього правознавця, яка може являти собою концептуальну основу організації діяльності викладачів і кураторів вищих навчальних закладів з розвитку духовної сфери майбутніх юристів

Ключеві слова: *обдаровані студенти, духовна сфера і духовні цінності особистості, класифікація психологічних властивостей високодуховної особистості майбутнього правознавця*

В статье представлена классификация психологических свойств высокодуховной личности будущего правоведа, которая может представлять собой концептуальную основу организации деятельности преподавателей и кураторов высших учебных заведений по развитию духовной сферы будущих юристов

Ключевые слова: *одаренные студенты, духовная сфера и духовные ценности личности, классификация психологических свойств высокодуховной личности будущего правоведа*

The article deals with the classification of psychological characteristics of a lawyer. The classification of psychological characteristics of spiritual personality of a lawyer may be the conceptual basis for the organization of teachers and supervisors of higher educational establishments to develop the spiritual sphere of future lawyers

Key words: *gifted law students, spiritual sphere and spiritual values of a person, classification of psychological characteristics of spiritual personality of future*

lawyers

Соціальні, економічні, політичні перетворення, що відбуваються в нашій країні протягом останніх років, вимагають, перш за все, докорінних змін внутрішнього, духовного світу особистості.

В особливій мірі це стосується майбутніх правознавців: юристів, співробітників оперативної групи, слідчих, адвокатів, суддів, прокурорів, котрі повинні розкривати злочини, боротися з корупцією, хабарництвом, допомагати своєю роботою підтримувати порядок у державі та захищати громадян від злочинності. Виконуючи свої професійні обов'язки, правознавцю необхідно усвідомлювати, що він представляє не свої інтереси, а закон, державний апарат, владу, тому у навчально-виховній роботі з молоддю в юридичних закладах слід постійно розвивати потребу сумлінно виконувати свої обов'язки, служити людям та правді, формувати такі моральні підвалини як чесність, гідність, порядність, відповідальність, совість, честь, милосердя, шляхетність, уміння поставити себе на місце іншого, дисциплінованість і пунктуальність у роботі. Ось чому дуже важливо, щоб навчальні заклади сприяли розвитку духовної сфери студентів, формуванню духовних цінностей, які є джерелом мотивації, планування вчинків, основа свідомості особистості.

Духовність завжди була об'єктом наукових думок: від філософів античності (Платон, Арістотель) до сучасних досліджень І.Д.Беха, М.Й.Боришевського, С.У.Гончаренко, І.А.Зязюна, В.Г.Кременя, С.Д.Максименко, Н.Г.Ничкало, Н.В.Павлик, Е.О.Помиткіна, В.В.Рибалки, О.В.Сухомлинської, Ж.М.Юзвак.

Аналіз наукових робіт В.О.Коновалової, В.Ю. Шепітько, Л.І.Казміренко, Є.М.Моїсеєвої, М.В.Костицького, В.Г.Гончаренко, О.М.Бандурки, С.П.Бочарової, О.В.Землянської та інших науковців свідчить, що існує необхідність не тільки теоретичної, практичної, фізичної, соціальної психологічної підготовки майбутніх захисників законності і правопорядку, але й розвитку духовності, духовних цінностей у студентів-правознавців

Метою цієї статті є розгляд таких понять, як обдарована особистість студента, духовні цінності студента-правознавця та визначенні психологічні властивості високодуховної особистості майбутнього правознавця.

Аналізуючи роботи Б.Г.Ананьєва, Л.І.Божович, В.В.Давидова, В.П.Козловського, О.М.Леонтьєва, В.О.Сухомлинського, Г.С.Костюка, В.А.Маляко, К.К.Платонова, А.В.Петровського, В.В.Рибалки, В.М.Титова, слід зазначити, що обдарована особистість – це найвища цінність суспільства, суб'єкт і об'єкт пізнання, спілкування, свідомої продуктивної діяльності і поведінки, індивід із соціально обумовленою системою психічних властивостей, здатний свідомо перетворювати себе та навколишній світ, створюючи матеріальні та духовні цінності. Обдарованих студентів характеризує ініціативність, рішучість, тверда воля, критичне мислення, ясний, гнучкий розум, комплекс вмінь, здібностей щодо здійснення запланованої діяльності. Але, на жаль, нерідко талановиті, обдаровані студенти мають такі риси як самовпевненість, нетактовність, невдячність, неделікатність, недоброзичливість, бездуховність.

Відомо, що дефіцит людяності і духовності призводять до світоглядної індиферентності, пасивності, втраті ідеалів, песимістичного сприйняття життя, анархічних настроїв, «подвійної» моралі.

Академік І.А.Зязюн вважає, що бездуховність виникає від втрати відчуття цінностей, але бездуховність — не просто відсутність духу, а його спотворення [4,с.40].

Вихід з критичної ситуації вбачається у відтворенні та формуванні істинної інтелектуальної та духовної еліти, яка «визначається передусім тим, що відшуковує нові моральні ідеали, шляхи відтворення великого суспільства, нові, більш досконалі, достойні засоби єднання людей, більш високі цілі», – зазначає І.А.Зязюн [5, с.33]. Науковець підкреслює, що «незмінно перебуваючи у меншості, духовна еліта не зацікавлена зовнішніми успіхами і прагненнями

виокремитись, звертаючи на себе соціальну увагу; її талан полягає у неперервній, невидимій для суспільства, але завжди продуктивній інтелектуальній діяльності» [4, с.33].

«Від духовних поглядів людини, від її усвідомлених чи неусвідомлених ідеалів залежать домінантні цінності, моральні погляди і, як наслідок, вся свідомо поведінка», – вважає Е. О. Помиткін [5, с.13].

Тому дуже важливо, щоб студенти постійно прагнули до самопізнання, саморозвитку, намагались діяти згідно загальнолюдських стандартів, моральності, духовності, зміцнюючи добробут і єдність суспільства своєю сумлінною, наполегливою роботою, забезпечуючи подолання труднощів на шляху його розвитку.

К.А.Абульханова-Славська переконана в тім, що найважливішою справою життя кожної людини є визначення, вибір і реалізація цінностей. Причому мова йде про цінності найвищого рівня – духовні. А якщо взяти до уваги те, що ці цінності повинні набути статусу життєвих принципів, то їх реалізація і є базисом життєвої стратегії. При цьому існує умова, без якої розвиток аксіологічної сфери особистості неможливий, - це наявність гармонії між свідомістю і почуттями. Саме розвинуті почуття складають сенс життя людини і виступають основою для активних духовно-інтелектуальних пошуків [1].

Враховуючи специфіку роботи юристів, слідчих, прокурорів, адвокатів, суддів, ми вважаємо, що *духовні цінності правознавця* – це пошук істини, встановлення справедливості, захист прав і законних інтересів громадян, дотримання принципу презумпції невинуватості, стійкість до спокус й можливостей легкої наживи та збагачення за рахунок інших, відповідальність перед людьми та власною совістю за виконану справу, нетерпимість до порушення закону, твердість духовно-моральних принципів.

Духовність, система духовних цінностей невід’ємна від дотримання діючих законів країни, гуманістичних, демократичних духовно-моральних ідеалів,

тому і ґрунтується на повазі до людини, визнанні її гідності. Соціальне замовлення на правознавця-професіонала вимагає від нього здатності до самооцінки та саморозвитку, вміння знаходити спільну мову з людьми, високої загальної культури, розвинутого почуття відповідальності, старанності, сумлінності, надійності, вимогливості, чесності.

Духовно-моральні установки і ціннісні орієнтації допомагають перетворити знання майбутнього правознавця на особистісні утворення, на внутрішнє прийняття особистістю духовно-моральних принципів, стандартів, як обов'язкової норми для себе. Це перетворення означає виникнення у свідомості моральних орієнтирів – правил, духовних цінностей, що вказують шлях особистого духовно-морального вирішення складних проблем і межі того, що особистість вирішує не переступати. Вони стають критеріями у вирішенні повсякденних питань справедливості, належного, припустимого і заборонного, породжують бажання, установки, прагнення утілювати духовно-моральні норми у своїх справах.

Суб'єкт з розвиненою ціннісною системою є дійовим носієм моральних норм, на якого можна покластися іншій людині при розв'язанні власних духовно-практичних проблем, оскільки він знає, що є загальнозначущим, усталеним, вічним, а що – марнотним, - зазначив І.Д.Бех [2, с.17-19].

Критерієм, еталоном високоморальної та духовної поведінки можна вважати "золоте правило" Ісуса Христа: "Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви. Бо в цьому Закон і Пророки " [3, с.1193].

Узагальнюючи дослідницькі матеріали О.М.Леонтєва, С.Л.Рубінштейна, Ф.Лерша, Г.С.Костюка, К.К.Платонова, В.Ф.Моргуна, Е.О.Помиткіна, Г.Х.Яворської, спираючись на соціально-психолого-індивідуальний вимір тривимірної поетапно конкретизованої психологічної структури особистості В.В.Рибалки [6, с.39], створено *класифікацію психологічних властивостей*

високодуховної особистості майбутнього правознавця.

У класифікації психологічних властивостей високодуховної особистості майбутнього правознавця виділено сім основних підструктур:

I) духовно-конвенціональне спілкування правознавця – здатність до міжособистісного спілкування з різними віковими категоріями людей, які мають різний соціальний і процесуальний статус, уміння встановлювати психологічний контакт, вміння логічно і точно висловлювати свої думки, здатність отримувати інформацію від зацікавлених осіб, вміння проявляти співчуття, емпатію у процесі комунікації;

II) духовно-моральна спрямованість правознавця – ставлення до закону як до вищої соціальної цінності, спрямованість на дотримання процесуальних та моральних норм, захист прав і законних інтересів громадян від злочинних посягань, бажання приносити добро, користь ближнім, країні, світу своєю роботою, інтерес до духовних цінностей, до моральних засад життя людей;

III) характер правознавця – цілісність і гармонійність певних духовних рис характеру особистості в досягненні поставленої мети, відповідальність, нетерпимість до порушення закону, чесність, старанність, сумлінність, надійність, вимогливість, принциповість, врівноваженість, уважність, спостережливість;

IV) розвинута самосвідомість правознавця – головний, рефлексивний стрижень особистості; здатність об'єктивно оцінювати себе та оточуючих, самоусвідомлення образу «Я», образу професії правознавця, само сприйняття, самооцінювання, рефлексія наявного і потрібного рівнів професійної компетентності;

V) досвід правознавця – здатність до узагальнення юридичних знань, теорії, практики, результатів діяльності; розсудливість, винахідливість, передбачливість; досвід з'ясувати мотиви протидії правопорушникам та вміння їх нейтралізувати; хист швидко набувати додаткової компетентності з

метою розв'язання складних судово-процесуальних проблем;

VI) розвинений інтелект правознавця – правова і соціальна пізнавальна спроможність особистості; виявлення доказової інформації, організація необхідних процесуальних дій, висування слідчих і судових версій, формування висновків, оцінювання мінливих ситуацій та ретельний аналіз суперечливих даних, здібність до поєднання різних точок зору, поглядів, до творчого синтезу; здатність до тривалого збереження та оперативної актуалізації у пам'яті необхідної інформації у потрібний момент;

VII) специфічна психофізіологія правознавця – витривалість, здатність до виправданого ризику, оптимальний рівень тривожності, швидке подолання переживань та розчарувань, адекватність реакцій, врахування індивідуально-типологічних можливостей особистості, темпераменту, типу нервової системи.

Наведена класифікація психологічних властивостей високодуховної особистості майбутнього правознавця є своєрідним еталоном якостей, яка, яка може являти собою концептуальну основу організації діяльності викладачів і кураторів вищих навчальних заходів з розвитку духовної сфери майбутніх юристів, слідчих, адвокатів, суддів, прокурорів.

Усе викладене вище засвідчує, що у процесі педагогічної роботи викладачам і кураторам груп доречно розглядати особистість кожного студента і колектив групи в цілому через представлену *класифікацію психологічних властивостей високодуховної особистості майбутнього правознавця* як еталон. При цьому, індивідуальність кожного студента буде проявлятися у переважному розвитку окремих підструктур і представлених у них якостей. Такий підхід дозволяє бачити не окремі риси, здібності, обдарованість юнака або дівчини, а їх безпосередній зв'язок та взаємовплив, що особливо важливо для прогностичного напрямку роботи викладачів вищої школи.

Надалі дослідження означеної проблеми може здійснюватися у напрямку створення науково обґрунтованого психолого-педагогічного інструментарію,

спрямованого на формування та розвиток духовної особистості, морально-психічних, психологічних та ділових якостей майбутніх правознавців.

Література:

1. *Абульханова-Славская Н.А.* Деятельность и психология личности. - М.: Наука, 1980. - 336 с.
2. *Бех І.Д.* Особистісно орієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. - К.: ІЗМН, 1998. - 204 с.
3. *Біблія.*- К.: 1988. - 1523 с.
4. *Зязюн І. А.* Духовна еліта у суспільстві: інтелігентність і громадянськість / Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць. /За редакцією Л. Л.Товажнянського та О. Г. Романовського. - Вип. 1(5). - Харків: НТУ «ХПІ», 2003. – С. 32-41.
5. *Помиткін Е. О.* Психологія духовного розвитку особистості: Монографія. — К.: Наш час, 2005. – 280с.
6. *Рибалка В.В.* Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: Монографія /За ред. Г.О.Балла.- К.: ІПППО АПН України, 1998.-160 с.

